

Un meșteșug uitat: frângheritul în comuna Costești, județul Vâlcea

Deca Eugen

Pe teritoriul țării noastre, cultivarea cânepii a constituit o ocupație străveche¹; strămoșii noștri daci au cunoscut-o concomitent cu meșteșugul toarcerii și prelucrării fibrelor textile extrase din această plantă.

Cânepa are condiții propice de dezvoltare în zonele cu climă umedă și caldă și cu pământ bogat în substanțe nutritive. Cultivarea ei presupune mai multe operațiuni de lucru care se desfășoară succesiv în anumite perioade ale anului: pregătirea solului, semănatul, culesul, scosul semințelor, topitul în apa râurilor sau bălților, bătutul și melițatul, pieptănatul, torsul și răsucirea, iar în final prelucrarea fibrelor într-o serie de produse finite: piese de port popular (cămăși, pantaloni, prosoape) sau obiecte de uz casnic și gospodăresc (cergi, trăistuțe, fețe de masă, saltele, piese de harnașament pentru creșterea animalelor, diferite frânghii, etc.)².

În județul Vâlcea, cultivarea și prelucrarea cânepii este atestată documentar începând cu secolul al XVIII-lea, când apar o serie de informații despre utilizarea fibrei de la această plantă textilă³ la confecționarea unor obiecte de uz casnic și gospodăresc.

Despre originea și vechimea prelucrării fibrei de cânepă în cadrul unui meșteșug specializat ca frângheritul nu avem prea multe informații documentare⁴; existența unor meșteri specializați în confecționarea frânghiilor pentru nevoile de interes gospodăresc este atestată începând cu a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, când aceștia se organizează în bresle⁵. Dar, de o răspândire largă a acestui meșteșug putem vorbi abia în a doua jumătate a secolului al XIX-lea⁶, când guvernele României și administrațiile publice locale ale unor județe adoptă o serie de măsuri de încurajare a acestuia, inclusiv organizarea unor concursuri agricole, care vor stimula cultivarea și folosirea plantelor textile.

În acest sens amintim „Concursul agricol din județul Vâlcea”, organizat în zilele de 31 octombrie și 1–2 noiembrie 1881, în pavilionul grădinii publice din parcul Zăvoi din Râmnicu Vâlcei, din inițiativa prefectului Dimitrie G. Simulescu,

¹ Cultura cânepii este atestată pe teritoriul țării noastre încă din neolitic, prin descoperirile arheologice de la Frumușica (vezi: C. MĂTASE, *Frumușica*, București, 1964; T. CARTĂR, *Cultura cânepii*, București, 1951).

² Eliza – Iulia Matei, Dumitru Matei, *Arta prelucrării cânepii și a inului la Copăceni – îndeletnicire dispărută*, în „Studii Vâlcene”, seria nouă, nr: II (IX) 2007, p. 220.

³ x x x *Comori arhivistice vâlcene. Catalog de documente (1467 – 1800)*, vol. II, București, 1985, pp. 217, 296.

Vezi și: Arhivele Naționale – București, H.C.P, CXXVII/127.

⁴ Gheorghe Iordache, *Mărturii etno-lingvistice despre vechimea meseriilor populare românești*, Craiova, 1980, pp. 42 – 43;

⁵ Vladimir Diculescu, *Bresle, negustori și meseriași în Țara Românească (1830-1848)*, București, 1973, pp. 119-120;

⁶ x x x Vezi: *Atlasul etnografic român*, Editura Academiei, p. 49 – Harta plante textile, oleaginoase și industriale.

întrecere care își propunea să „sprijine sătenii care se ocupă cu fabricațiunea frânghiilor, ștreangurilor, căpeștelor și sferei din materii tecstile indigene”⁷. Tot cu acest prilej erau solicitați să participe la concurs „agricultorii care vor fi cultivat cânepă sau în pe o scară mai mare”⁸.

La începutul secolului al XX-lea, concomitent cu cultivarea și prelucrarea cânepii în numeroase localități din județul Vâlcea⁹, prin metodele tradiționale cunoscute de secole¹⁰, asistăm și la un proces de preindustrializare a acestui meșteșug. Pe piața românească pătrund o serie de mașini și utilaje, unele de factură autohtonă, altele de proveniență străină, care vor contribui la creșterea randamentului și la modernizarea acestui străvechi meșteșug.

Dintre așezările rurale vâlcene care au cunoscut cultivarea și prelucrarea cânepii, în cazul de față ne vom opri atenția asupra comunei Costești, despre care avem informații documentare referitoare la cultivarea acestei plante textile. Astfel, la 14 decembrie 1776, printr-o jalbă adresată domnitorului Alexandru Ipsilanti, locuitorii satului se plâng că egumenul Mănăstirii Bistrița, Chir Ștefan, nu mai respectă vechile rânduieli privind dijma în cânepă¹¹, pe care o dădeau doar capii de familie. Cânepa se cultiva intens în satele comunei Costești și la începutul secolului al XIX-lea, așa cum rezultă dintr-un zapis din 8 aprilie 1825, prin care diaconul Grigore Bălintescu cumpără de la diaconul Ion Voineag „un răzor de la Săliștea Cânepilor”¹², iar la 19 aprilie 1825, același diacon cumpără de la Dinu Colniceanu „un loc de cânepă în Valea Blezenilor de lângă râu”¹³. Având asemenea tradiții, în așezările comunei Costești, în prima jumătate a secolului al XX-lea, vor continua preocupările sătenilor pentru cultivarea și prelucrarea cânepii, ajungându-se la apariția unui meșteșug specializat în confecționarea frânghiilor, a unor ustensile de uz gospodăresc, piese de harnașament pentru animale sau pentru executarea unor lucrări de căraușie și lucru la pădure. În condițiile relansării puternice a economiei românești după Primul Război Mondial, în mediul rural aceste ustensile și piese de uz gospodăresc confecționate din cânepă au devenit deosebit de căutate, fapt ce a determinat autoritățile publice ale vremii să înființeze o serie de școli profesionale care să pregătească meșteri specializați în diverse meserii.

Un caz elocvent în acest sens este cel al săteanului Istocescu Tr. Ioachim, din comuna Costești, satul Blezeni, județul Vâlcea, absolvent în anul 1920 al școlii elementare de meserii din localitatea Horezu¹⁴. După atestarea în meseria de frânghier, Istocescu Tr. Achim își deschidea în satul Blezeni un atelier pentru confecționarea frânghiilor, folosind ca materie primă cânepa

⁷ Arhivele Naționale – Direcția Județeană Vâlcea, Fond: Prefectura Județului Vâlcea, Dos. 98/1881, f. 4.

⁸ *Ibidem*.

⁹ x x *Atlasul etnografic român*, p. 49.

¹⁰ Marcela Focșa, *Tehnici tradiționale pentru prelucrarea cânepii*, în „CIBINIUM”, 1967, Sibiu, p. 144.

¹¹ Adam Toma Băncescu, *Vaideeni, istoria pământului natal*, București, 1986, p. 88.

¹² Aurelian Sacerdoțeanu, *Documente hurezene*, în „Arhivele Olteniei”, XV, 1936, p. 401.

¹³ *Ibidem*.

¹⁴ Informații primite din arhiva familiei, de la domnul profesor Emil Istocescu din Drăgășani, prin grija căruia s-a achiziționat atelierul meșterului și căruia îi mulțumim și pe această cale.

autohtonă, iar în unele cazuri era utilizată și iarba de Sudan,¹⁵ care se importa în baloți mari de circa 50–100 kg. Atelierul acestui meșter pentru confecționarea frânghiilor a fost achiziționat în anul 2007 de Muzeul Satului Vâlcean, pentru completarea sectorului său de meșteșuguri și tehnici populare și se compune din câteva piese:

1. ROATA DE TORS (FOTO 1) - este un mecanism alcătuit dintr-o roată volantă, acționată de o manivelă prin intermediul unei curele de transmisie, ce antrena patru cârlige metalice, care, prin învârtirea lor, răsuceau sforile din fuiorul de cânepă.
2. MAȘINA DE RĂSUCIT SFORILE (FOTO 2) – care au fost confecționate la roata de tors, este formată dintr-un cadru dreptunghiular din lemn de stejar, având dimensiuni: L = 1,20 m, l = 0,65 m, H = 0,25 m și o placă de metal prevăzută cu patru cârlige acționate manual de o manivelă, rezultând ca produse finite frânghiile groase, cu o lungime între 3 m și 8 m.
3. ACCESORIILE folosite în procesul tehnologic de confecționare a frânghiilor sau altor piese din cânepă sunt: cuțitul de bătut țesătura, cârligele metalice, un dispozitiv denumit „lercă” și o ramă pentru urzit și bătut materialul de lucru; toate aceste obiecte-anexe erau utilizate în procesul tehnologic al acestui meșteșug de prelucrare a cânepii.

Pe lângă frânghii, meșterul Istocescu Achim confecționa și căpește, ștreanguri, guluri, pripoane și căpice folosite pentru creșterea animalelor și tracțiunea mijloacelor de transport.

Valorificarea acestor produse din cânepă de către meșterul Istocescu Achim se realiza prin vânzarea liberă în târgurile săptămânale de la Horezu și Pietrari, la bâlciurile de la Polovragi, județul Gorj (care se țin la 20 iulie, de Sfântul Ilie), de la Mănăstirea Bistrița (8 septembrie, de Sfânta Maria).

Într-un carnet de însemnări păstrate în arhiva familiei, meșterul frânghier consemnează că o bună parte din cantitatea de marfă era comercializată în localități din Transilvania, pe baza unor comenzi primite de la comunitățile locale.

După cum s-a putut vedea din studiul de față, tehnica de prelucrare a cânepii și-a păstrat caracterul său tradițional încă multă vreme, dar, la începutul secolului al XX-lea, a căpătat și o formă de preindustrializare de tip manufacturier. Dacă la începuturile acestui meșteșug uneltele de prelucrare a cânepii au fost în general simple, din lemn, cu timpul s-au introdus o serie de utilaje din metal, care au contribuit la creșterea productivității muncii și a calității produselor.

¹⁵ Informație de teren și din arhiva familiei Istocescu, din carnetul de însemnări zilnice al meșterului.

FOTO 1

FOTO 2

Scoaterea cânepii de la topit din apă
Colecția Muzeului Național al Satului „Dimitrie Gusti”, București

Melițatul cânepii
Colecția Muzeului Național al Satului „Dimitrie Gusti”, București